

Tourism and Recreation

<https://dergipark.org.tr/tourismandrecreation>

E-ISSN: 2687-1971

Rekreasyonda sorumlu tüketici davranışları: ölçek geliştirme çalışması*

Responsible consumer behavior in recreation: scale development study

Seda Erkekli¹, Merve Nur Çağlayan^{2*}, Nuray Tosunoğlu³, Bilgehan Gülcan⁴

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, seda.erkekli@hbv.edu.tr, 0000-0003-2482-1121

² Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, caglayan.merve@hbv.edu.tr, 0000-0002-6730-1540

³ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nuray.tosunoğlu@hbv.edu.tr, 0000-0003-0771-421X

⁴ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, bilgehan.gulcan@hbv.edu.tr, 0000-0002-9884-4695

MAKALE BİLGİSİ ARTICLE INFO

Araştırma / Research Article

Anahtar Kelimeler:
Sürdürülebilirlik, Rekreasyon, Turizm,
Sorumlu davranış

Key Words:
Sustainability, Recreation, Tourism,
Responsible behavior

Gönderme Tarihi / Received Date:
02.04.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date:
29.06.2024

Yayımlanma Tarihi / Published Online:
30.06.2024

DOI:
10.53601/tourismandrecreation.1463842

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kırsal rekreasyon katılımcılarının etkinliklerinin öncesi, esnası ve sonrası süreçte, sürdürülebilirlik bakış açısına uygun olarak doğal, kültürel ve ekonomik çevreyi ilgilendiren sorumlu davranışlarını analiz etmek için Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği'nin geliştirilmesidir. Ölçek geliştirme sürecinde madde havuzu oluşturma, uzman görüşü sonrası pilot uygulama ve ölçeğe ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin gerçekleştirilmesi aşamaları uygulanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda ulusal ve uluslararası ilgili literatür taranarak 41 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. 41 maddelik taslak form uzman görüşleri sonrasında 27 maddeye inmiştir. Taslak ölçeğin son hali kırsal rekreasyon etkinliklerine daha önce katılım sağlamış 150 bireye anket aracılığıyla ulaştırılarak pilot çalışma yapılmıştır. Elde edilen veriler yardımıyla açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analizlerin sonucunda 5 faktörlü 21 maddeden oluşan ve faktörleri güvenilir bulunan bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Bu ölçeğin yapısını doğrulamak amacıyla 235 kişiden oluşan yeni bir çalışma grubundan anket aracılığıyla veri toplanarak iki düzeyli doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin yapısı doğrulanmıştır. Sonuçlar, çalışmada geliştirilen Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ve rekreasyon etkinliklerine katılan bireylerin sürdürülebilirlik açısından sorumlu davranışlarını ölçmek amacıyla kullanılabileceğini göstermektedir.

ABSTRACT

This study aims to develop the Responsible Consumer Behavior Scale in Recreation to analyze the responsible behavior of rural recreation and tourism participants regarding the natural, cultural, and economic environment from the sustainability perspective, before, during, and after their activities. In the scale development process, the stages of creating an item pool, pilot application after expert opinion, and carrying out validity and reliability analyses of the scale were implemented. For the study, an item pool of 41 items was created by scanning national and international relevant literature. The 41-item draft form was reduced to 27 items after expert opinions. A pilot study was conducted by sending the final version of the draft scale to 150 individuals who had previously participated in rural recreation activities via a survey. Explanatory factor analysis and reliability analysis were conducted with the help of the data obtained. As a result of the analyses, a scale structure consisting of 21 items with 5 factors and whose factors were found to be reliable was obtained. To verify the structure of this scale, data was collected through a survey from a new study group consisting of 235 people, and a two-level confirmatory factor analysis was conducted. As a result of the analysis, the structure of the scale was confirmed. The results show that the Responsible Consumer Behavior Scale in Recreation developed in the study is a valid and reliable measurement tool and can be used to measure the responsible behavior of individuals participating in recreational activities regarding sustainability.

1. Giriş

Rekreasyon, insanların boş zamanlarını keyifli, dinlendirici ve eğlenceli etkinliklerle değerlendirmeleri için yapılan faaliyetleri kapsar. Rekreasyonun sınıflandırılması, etkinliklerin türüne, mekâna, katılımcıların demografik özelliklerine ve amaçlarına göre farklı şekillerde yapılabilir. Araştırma konusu içerisinde yer alan kırsal rekreasyon, kırsal alanlarda gerçekleştirilen ve doğa ile iç içe olmayı hedefleyen etkinlikler olarak tanımlanmaktadır. Kırsal rekreasyon aktiviteleri arasında doğa yürüyüşleri, kamp yapma, balık

tutma, avcılık, tarım turizmi (agroturizm) ve köy ziyaretleri gibi etkinlikler bulunmaktadır. Bu tür etkinlikler hem fiziksel hem de zihinsel sağlığı desteklemekte ve katılımcılara doğayla bütünleşme fırsatı sunmaktadır (Driver & Bruns, 1999).

Rekreasyon ve turizm birçok toplumda, istihdam, kazanç ve vergi gelirleri sağlama konusunda büyük bir katkı olarak kabul edilmektedir (Fitch vd., 2022). Rekreasyon ve turizm çeşitli şekillerde fayda sağlarken aynı zamanda çevreye, ekonomiye, kültüre ve insanlara da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumsuz etkilerin azaltılmaya ve ortadan kaldırılmaya

* Sorumlu yazar / Corresponding author.

Ars. Gör., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, caglayan.merve@hbv.edu.tr, 0000-0002-6730-1540

* Bu çalışma Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN danışmanlığında Seda ERKEKLİ tarafından hazırlanmakta olan "Kırsal Rekreasyon Katılımcılarının Sürdürülebilirlik Bakış Açısından Sorumlu Davranış Analizi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

yönelik çabaların tamamı sürdürülebilirlik kapsamında yer almaktadır. Doğanın insan eliyle değişmesi ve yeryüzünde meydana gelen tahribat, insanın ihtiyaç duyduğu doğal kaynakların hızla tükenmesine neden olmaktadır. Bu kaynakların korunması konusunda her alanda çalışmalar yapılmaktadır. Dünyada turizm alanında önde gelen uluslararası kuruluşlar turizmin sürdürülebilirliği ile ilgili pek çok adım atarak turizm paydaşlarına uyulması gereken kriterler sunmuşlardır. Ancak rekreasyon etkinlikleri bu kriterler arasında yer almamaktadır. Rekreasyon ve turizm birçok yönden birbirini tamamlayan iki ayrı alan olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2018) ancak tanım olarak ve bazı özellikler yönünden birbirinden ayrılmaktadır, dolayısıyla tam bir sürdürülebilirlik için rekreasyon etkinliklerinin de sürdürülebilirliği sağlanmalı bu konuda sürdürülebilirliğe aykırı davranışların sürdürülebilirlik sorumluluğu ile etkinliklerini gerçekleştirmesi önemlidir.

Araştırmanın konusu, kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireylerin katılım öncesi, katılım esnası ve katılım sonrası kapsayan süreçte, küresel sürdürülebilirlik prensiplerine uyumlu biçimde sorumlu davranışlarıdır. Buna uygun olarak araştırmanın temel amacı ise, kırsal rekreasyon katılımcılarının etkinliklerinin öncesi, esnası ve sonrası süreçte, sürdürülebilirlik bakış açısına uygun olarak, çevresel, kültürel ve ekonomik çevreyi ilgilendiren sorumlu davranışları analiz etmeye yönelik bir ölçek geliştirmektir. Kırsal rekreasyon ve kırsal turizm arasındaki bazı yönleri ile birbirinden ayrılmaktadır. Kırsal rekreasyon, genellikle kırsal alanlarda kısa süreli dinlenme, eğlenme ve fiziksel aktivite gibi faaliyetleri içerir. Bu etkinlikler, doğa yürüyüşleri, piknikler, balık tutma ve kamp yapma gibi günlük veya hafta sonu etkinlikleri olarak tanımlanabilir (Roberts, 2010). Katılımcılar, bu tür faaliyetlerle günlük yaşamın stresinden uzaklaşarak rahatlama ve yenilenme fırsatı bulurlar. Kırsal turizm ise daha kapsamlı ve uzun süreli konaklamaları içerir. Kırsal turizm, genellikle kırsal alanlarda konaklamayı, yerel kültürü ve gelenekleri deneyimlemeyi, çiftlik turları, ekoturizm etkinlikleri ve kültürel miras ziyaretleri gibi aktiviteleri kapsar (Lane & Kastenholz, 2015).

Literatürde genel olarak çevresel boyut ile ilgilenilmektedir (Cheng & Chen, 2022; Chi, 2022; Başçı Namlı vd., 2022; Hoyem 2020; Fenitra vd., 2023; Kement vd., 2021; Wu vd., 2022; Zafeioudi, 2020; Wang ve Wang, 2022), sürdürülebilirliği çevresel, kültürel, ekonomik yönleriyle ele alan bir ölçeğe rastlanılmaması ile literatürdeki ölçekler günümüzün sürdürülebilirlik anlayışından uzak kalmaktadır. Ölçek geliştirme sürecinde de geliştirilen ölçeğin ölçme yeteneği (geçerlik ve güvenilirlik) pilot biçimindeki ön testlerle yapılmış ve sonuçta ölçme yeteneği sağlanmıştır. Ölçek geliştirmeye konu olan soru setleri, GSTC (Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi)'nin gezginler için önerileri, rekreasyon türlerine göre uluslararası birliklerin etik kodları, UNWTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)'un turistler için sürdürülebilirliğe uygun davranış önerileri ve konu ile ilgili olan farklı ölçekler dikkate alınarak tespit edilmiştir (GSTC, 2016; Responsible Tourism, 2024; UNWTO, 2024). Kriterler içerisinde turizm alanında dikkat edilmesi gereken önemli noktalar rekreasyon için uyarlanmıştır. Çalışma kırsal rekreasyon etkinliklerinde

katılımcıların sürdürülebilirlik bakış açısına göre sorumlu davranışlarını ele almaktadır. Böylece çalışmanın evrenini kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireyler oluşturmaktadır. Rekreasyon etkinliklerine katılan ziyaretçilere yönelik bir sürdürülebilirlik kriterinin bulunmaması ve ziyaretçilerin rekreasyon etkinliklerinde sorumlu davranışlarını belirlemeye yönelik bir ölçeğe rastlanılmaması ile oluşan boşluğu tamamlayacağı ve sürdürülebilir rekreasyon alanında çalışacak olan araştırmacılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, ulusal ve uluslararası literatür taranarak başlangıçta 41 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş, uzman görüşleri doğrultusunda bu havuz 27 maddeye düşürülmüştür. Taslak ölçek, kırsal rekreasyon etkinliklerine katılmış 150 kişiye uygulanan anketler aracılığıyla pilot çalışmada test edilmiştir. Toplanan verilerle açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiş, sonuç olarak 5 faktörlü ve 21 maddelik güvenilir bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Ölçeğin yapısını doğrulamak amacıyla, 235 kişilik yeni bir örneklem grubundan anket yoluyla veri toplanmış ve iki aşamalı doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Sonuçlar yöntem başlığı altında detaylandırılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Boş zaman, insanların tüm meşguliyetlerinden kurtulduğu, yapacakları etkinlikleri seçme özgürlüğüne sahip olduğu ve çalışma hayatlarına dâhil olmadıkları bir zaman dilimidir (Özkaya & Erkekli, 2021). Rekreasyon ise, bireylerin boş zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları etkinlikleri kapsamaktadır (Çağlayan & Hassan, 2023). Rekreasyon, bireyin doğa ile etkileşim içerisinde olduğu, sosyal ve ekolojik sistemleri barındıran, dinamik bir yapıya sahip deneyim olarak ifade edilmektedir (Morse vd., 2022). Rekreasyon deneyimi; bireysel fayda sağlama, hür iradeye dayanma, keyif verme, tatmin olma, psikolojik ve fizyolojik rahatlama sağlama, değişken ilgi alanlarını kapsama gibi temel özelliklere sahiptir (Karaşah, 2017). Rekreasyon etkinlikleri kapsamına göre farklı ölçütler göz önünde bulundurulmaktadır. Çok yönlü bir yapıya sahip olması etkinliklerin sınıflandırılmasını da güçleştirmektedir. Etkinlikleri net çizgilerle ayırmak ve bu doğrultuda bir sınıflandırmaya tabi tutmak zordur. Bu bağlamda etkinliklerin sınıflandırılması konusunda yapılan çalışmalar (Birinci, 2018; Ekinci, 2023; Gaberli & Yağmur, 2021; Karaküçük & Akgül, 2016) doğrultusunda rekreasyon etkinlikleri; katılım şekline, gerçekleştirildiği mekana, katılımcı sayısına, katılımcı yaşlarına, yerel sınıflamaya, kültürel değerlere, gerçekleştirildiği zamana, sosyal muhtevaya, fonksiyonel, yapısal, yaşam biçimine ve program çeşidine göre sınıflandırılmaktadır.

Yerel sınıflandırmaya göre rekreasyon etkinlikleri kentsel ve kırsal olarak ayrılmaktadır. Kent merkezinin kalabalıklığından uzaklaşmak isteyen bireyler için doğal çevre ile etkileşim imkanının sunulduğu alanlar, kırsal rekreasyon alanları şeklinde ifade edilmektedir (Kaplan Kalkan, 2017). Kırsal rekreasyon etkinlikleri, farklı zaman dilimleri içerisinde, kent merkezinden uzak, doğa merkezli, farklı çekiciliklere sahip, kara (örn: kampçılık, motor sporları,

dağcılık), hava (örn: paraşüt, balon, yelken kanat) ve suda (örn: dalış, rafting, balık tutma) gerçekleştirilmektedir (Karaşah, 2017). Kırsal rekreasyon etkinlikleri, bireylerin sağlıklarını kazanmalarında etkili olurken; aynı zamanda etkinliklere katılım sonucu bireysel tatminin kazanılmasında etkili olmaktadır. Etkinliklere katılım sonucu grup ile birlikte hareket etme, iş birliği, sosyalleşme, liderlik, sorumluluk alma gibi özellikler, bireylerin içsel motivasyonunun artırılmasına katkı sağlamaktadır (Doğan & Şahin, 2022). Rekreasyonun faydalarından yararlanmaya devam edebilmek ve gelecek nesillerin de yararlanmasını sağlamak için rekreasyon kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı, Latince *sustinere* ve *sus tenere* (dayanmak, ayakta kalmak, desteklemek, korumak, sürdürmek) ve *susceptibilis* (yetenekli, duyarlı, sürdürülebilir) kavramlarından türetilmiştir (Özgen, 2019). Sürdürülebilirlik, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Ortak Geleceğimiz adlı raporda sürdürülebilirlik “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılama sağlaması” olarak tanımlanmıştır (Federal Office for Spatial Development, 2024). Günümüzde hızla gelişen teknoloji, insan nüfusundaki artış, üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi ve tüketime artması gibi faktörler ile birlikte birçok alanda hızlı bir değişim meydana gelmiştir. Meydana gelen değişim ve gelişim beraberinde birtakım olumsuz etkileri de getirmiştir. Bu etkileri en aza indirebilmek amacı ile yapılan sürdürülebilirlik çalışmaları daha da önemli hale gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevre, toplum ve ekonomi arasındaki kesişme noktası haline gelmiş ve kapsayıcı bir şekilde hedefler belirlenmeye başlanmıştır. Çevre sorunlarının artması, çeşitli kaynakların yok olma tehlikesi altına girmesi ve ekolojik dengenin bozulmaya başlaması ile yaşamın temel kaynağı olan çevrenin ekonomik kalkınma kadar önemli olduğunun farkına varılmıştır (Menteşe, 2017). Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için kaynak kullanım miktarı, kullanılan kaynakların yenilenme hızını, kirleticilerin oranlarını ve kirleticilerin doğal kaynakları etkileme hızını geçmemelidir (Kaypak, 2011). Sosyal sürdürülebilirlik, farklı sosyal ve ekonomik grupların bir arada yaşaması için uygun ortamın yaratılması, yaşamın iyileştirilmesinin toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yapılması ve sosyal içermenin sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Bramley & Power, 2009). Ekonomik sürdürülebilirlik ise genel olarak, sermayenin korunması ve yıkımının önlenmesidir (Bilgili, 2017).

Sürdürülebilir kalkınma çalışmaları kapsamında belirlenen hedeflere ulaşmak için hükümetler, akademisyenler, şirketler, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar yoğun çaba sarf etmektedir. Günümüzde artık neredeyse her alanda sürdürülebilirlik çalışmaları yapılmakta hükümetlerin ve şirketlerin plan ve stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Daha akıllı, rekabetçi, kapsayıcı ve sürdürülebilir uygulamaları keşfetmek, desteklemek, hayata geçirmek ve turizm sektörüne farklı bakış açısı kazandırmak kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda UNWTO, sürdürülebilir turizm gündemi içerisinde; “Ziyaretçiler, Kamu kurumları, Uluslararası örgütler, Bağışçılar, Akademi ve STK’lar ve Şirketler” olmak üzere 6 başlık altında belirlenen bu

paydaşlara 17 SKA (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları) kapsamında değişken sorumluluklar yüklemiştir. UNWTO tarafından sunulan 17 SKA ise şöyledir:

Yoksulluğa Son: Sürdürülebilir turizm gelişimi ve bunun topluluklar üzerindeki etkisi, yoksulluğu azaltma, girişimciliği ve küçük işletmeleri destekleme ve özellikle gençler ve kadınlar olmak üzere küçük grupları güçlendirme hedefleriyle ilişkilendirilebilir.

Açlığa Son: Otelere yönelik malzemelerin ve yerel ürünlerin turistlere satışını sağlayarak sürdürülebilir tarımı destekleyebilir.

Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam: Turizmden elde edilen vergi gelirleri sağlık ve hizmetlere yeniden kullanılabilir. Korunan alanlarda toplanan ziyaretçi ücretleri de sağlık hizmetlerine katkıda bulunabilir.

Nitelikli Eğitim: Nitelikli işgücü turizmin gelişmesi için çok önemlidir. Turizm sektörü gençlere, kadınlara ve eğitim olanaklarından yararlanma ihtiyacı duyan özel gereksinimli bireylere doğrudan ve dolaylı istihdam olanakları sunmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Turizm ve konaklama sektörlerinde KOBİ'lerden doğrudan istihdam ve gelir elde ederek kadınlar güçlendirilebilir.

Temiz Su ve Sanitasyon: Suyun verimli kullanımı, kirlilik kontrolü ve iyi turizm teknolojisi, en değerli kaynaklarımızı korumada önemli bir araç olabilir.

Erişilebilir ve Temiz Enerji: Temiz enerji yatırımını teşvik ederek, sera gazlarının azaltılmasına, iklim değişikliğinin hafifletilmesine ve herkes için enerjiye erişime yardımcı olabilir.

İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme: Özellikle gençler ve kadınlar için turizmde iyi iş fırsatları sunulması ve turizm zincirleri aracılığıyla çeşitlendirmeyi teşvik eden politikalar ile turizmin sosyo-ekonomik yönden olumlu etkilerini arttırabilir.

Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı: Sektör, altyapının iyileştirilmesi, altyapının sürdürülebilirliğinin sağlanması, yenilikçiliği ve kaynakların daha verimli hale getirilmesini hükümet politikalarını etkileyerek sağlayabilir

Eşitsizliklerin Azaltılması: Turizm, insanlara ülkelerinde gelişme fırsatı vererek şehirlerin yenilenmesine ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunabilir. Turizm, ekonomik entegrasyon ve çeşitlilik için yararlı bir araçtır.

Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar: Turizm, kentsel altyapıyı ve erişimi geliştirebilir, yenilenmeyi teşvik edebilir ve turizmin bağlı olduğu kültürel ve doğal mirası koruyabilir.

Sorumlu Üretim ve Tüketim: Turizm sürdürülebilirliği; enerji, su, atık, biyo-çeşitlilik ve iş yaratma dahil olmak üzere turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerinin izlenmesine yönelik araçlar, ekonomik, sosyal ve çevresel iyileştirmelerle sonuçlanacaktır.

İklim Eylemi: Turizm, ulaşım ve konaklama sektöründeki karbon ayak izini azaltarak günümüzün en önemli

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikleri

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	91	60.7
	Erkek	59	39.3
Yaş	18-28	63	42.0
	29-39	50	33.3
	40-50	20	13.3
	51-60	10	6.7
	60 ve üstü	7	4.7
Eğitim	İlk-ortaokul	2	1.3
	Lise	8	5.3
	Üniversite	79	52.7
	Lisansüstü	61	40.7

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2. Rekreasyon Etkinliklerine Katılım Sıklığı

Katılım Sıklığı	f	%
Haftada 1 Gün	1	.7
Haftada 1-2 Gün	84	56.0
Haftada 3-4 Gün	29	19.3
Haftada 4-5 Gün	1	.7
Haftada 5-6 Gün	8	5.3
Her Gün	6	4.0
Yalnızca Yıllık Tatillerde	21	14.0

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

sorunlarından birini çözmeye yardımcı olabilir.

Sudaki Yaşam: Kırılgan deniz ekosistemlerinin korunmasına yardımcı olmak, deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına katkıda bulunmak ve mavi ekonomiyi teşvik etmek için turizm Entegre Kıyı Bölgesi Yönetiminin bir parçası olmalıdır.

Karasal Yaşam: Turizm, kırılgan bölgelerde sürdürülebilir bir şekilde yönetilirse biyolojik çeşitliliğin korunmasının yanı sıra topluma alternatif bir gelir sağlanmasında da önemli bir rol oynayabilir.

Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar: Turizm sektörü, barışçıl toplulukların temellerini atarak hoşgörüyü, çok kültürlü anlayışı ve iş birliğini teşvik edebilir. Yerel topluluklara fayda sağlayan ve onlarla bağlantı kuran turizm, çatışan topluluklarda barışı da teşvik edebilir.

Amaçlar için Ortaklıklar: Turizm sektörleri arası bir konumda bulunmasıyla birçok çeşitli paydaşı bir araya getirmektedir. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası iş birlikleriyle; politika ve finansman desteğiyle hedeflere ulaşmada ortak çalışma yeteneğine sahiptir (Turizm İçin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2024).

Rekreasyon etkinliklerinin çeşitliliğinde ve katılımındaki artış ile birlikte sahip olunan kaynakların sürdürülebilir kullanımı da ön plana çıkmaktadır. Turizm alanında planlanan amaçlar gibi rekreasyon alanında da planlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sahip olunan kaynakların verimli kullanılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi adına bireylerin sorumlu ve sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemesi kritik öneme sahiptir. Rekreasyon etkinliklerine katılan bireyler tarafından, doğal, kültürel, ekonomik çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması önem verilmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda rekreasyon deneyimleri sırasında katılımcıların sorumlu davranışlarının ele alınması farkındalık yaratmak ve bilinç oluşturmak amacı ile önem arz etmektedir. Sorumlu davranış, bireyin içerisinde bulunduğu çevreyi kendi

isteği ile korumak, olası olumsuz etkileri azaltmak için bulunduğu eylemler şeklinde ifade edilmektedir. Sorumlu davranışın altında yatan temel amaç, kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır (Su vd., 2020).

Tablo 3. Rekreasyon Etkinliklerine Katılım Şekli

Katılım Şekli	f	%
Bireysel	72	48.0
Grup	78	52.0

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3. Yöntem

UNWTO, sürdürülebilir turizmde rol oynayan paydaşları altı ana grupta sınıflandırmıştır. Bu gruplar, hükümetler, turizm sektörü, yerel topluluklar, turistler/ziyaretçiler, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlar olarak belirlenmiştir. Hükümetler, politika ve düzenlemeler aracılığıyla sürdürülebilir turizmi teşvik ederken, turizm sektörü işletmeleri ve hizmet sağlayıcıları çevresel ve sosyal sorumluluklarını yerine getirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Yerel topluluklar, kültürel ve doğal mirasın korunmasında ve turistlerle etkileşimde önemli bir rol oynamaktadır. Turistler ise sorumlu davranışları ve seçimleriyle sürdürülebilir turizmi desteklemektedir. Sivil toplum kuruluşları, farkındalık yaratma ve projelerin uygulanmasında aktif rol alırken, akademik kurumlar araştırma ve eğitim yoluyla sürdürülebilir turizmin gelişimine katkıda bulunmaktadır (UNWTO, 2024). Ziyaretçilerin sektöre gelir sağlamak, turizme katıldığı süreçte çevreye ve yerel topluma karşı sorumlu davranışlar gösterme ve destinasyon ve sürdürülebilirlik hakkında fikir belirtme gibi birçok katkısı ve sorumluluğu bulunmaktadır (Yılmaz, 2014). Araştırmanın konusu, kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireylerin katılım öncesi, katılım esnası ve katılım sonrasında kapsayan süreçte, küresel sürdürülebilirlik prensiplerine uyumlu biçimde sorumlu davranışlarıdır. Araştırmanın temel amacı ise, kırsal rekreasyon katılımcılarının etkinliklerinin öncesi, esnası ve sonrası süreçte, sürdürülebilirlik bakış açısına uygun olarak, doğal, kültürel ve ekonomik çevreyi ilgilendiren sorumlu davranışları analiz etmeye yönelik bir ölçeğin geliştirilmesidir. Konu ile ilgili ulusal ve uluslararası makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinde uyarlanan ve geliştirilen ölçekler (Başcı Namlı vd., 2022; Cheng & Chen, 2022; Chi, 2022; Hoyem, 2020; Fenitra vd., 2023; Kement vd., 2021; Wang & Wang, 2022; Wu vd., 2022; Zafeiroudi, 2020) incelenmiştir. Çalışmalar genel olarak sadece çevresel yönden sürdürülebilirliği ve sorumlu davranışları ele almaktadır. Ancak sürdürülebilirliği yalnızca çevresel boyutuyla ele almak, kapsamlı bir sürdürülebilirlik anlayışının sağlanamaması gibi önemli eksikliklere yol açabilir. Bu yaklaşım, toplumsal katılımı ihmal edebilir, yerel halkın ihtiyaçları ve kültürel değerlerin korunmasını göz ardı edebilir. Ayrıca, ekonomik kalkınma ve yerel geçim kaynakları dikkate alınmadığında, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak zorlaşabilir. Bütüncül çözümler geliştirilmediğinde, uygulanan çevresel önlemler eksik kalarak ve uzun vadede sürdürülebilir bir sonuç elde edilemeyebilir. Dolayısıyla, sürdürülebilirlik hem çevresel hem sosyal hem de ekonomik boyutlarıyla ele alınmalıdır. Literatürde bu konuyu tüm yönleriyle ele alan bir ölçeğe

Tablo 4. Çalışma Grubunun Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal Medya Kullanıyor mu?	f	%
Evet	118	78.7
Hayır	30	20.0

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

Tablo 5. Ortalama, Standart Sapma, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
M1	3.90	.945	-.289	-.783
M2	3.07	1.176	.050	-.632
M3	3.77	1.092	-.472	-.670
M5	3.17	1.137	.030	-.604
M6	3.19	1.198	-.047	-.898
M10	4.41	.933	-1.518	1.470
M11	4.37	.998	-1.441	1.146
M12	4.16	1.067	-1.118	.529
M14	3.44	1.137	-.151	-.775
M15	2.76	1.301	.177	-.947
M16	3.68	1.083	-.514	-.351
M17	4.58	.833	-2.061	4.135
M18	4.48	.863	-1.606	1.938
M19	4.45	.835	-1.485	1.498
M20	3.96	.937	-.573	-.060
M22	3.81	1.011	-.395	-.755
M23	4.13	.953	-.955	.468
M24	3.98	.926	-.642	-.133
M25	4.41	.892	-1.442	1.142
M26	4.53	.790	-1.725	2.783
M27	3.97	.977	-.574	-.301
M28	4.22	.852	-.665	-.714
M30	3.55	1.144	-.348	-.599
M31	3.81	.974	-.244	-1.012
M33	3.66	.979	.004	-1.081
M35	3.56	1.110	-.327	-.535
M37	3.79	1.134	-.549	-.641

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

rastlanılmaması, mevcut ölçeklerde sürdürülebilirliğin çevre kapsamında ele alınması nedeni ile bir ölçek geliştirilmesine karar verilmiştir.

Bu ölçek ile bütüncül bir şekilde rekreasyonda sürdürülebilir sorumlu davranışlar ele alınmaya çalışılmıştır. Rekreasyonda sorumlu tüketici davranışlarının belirlenmesi ve teşvik edilmesi hem bireyler hem de toplumlar için uzun vadeli faydalar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu davranışların belirlenmesi ile, rekreasyon alanında daha sürdürülebilir politikalar ve uygulamalar geliştirilmesine olanak tanınması ve desteklemesi hedeflenmektedir. Araştırmalar aracılığıyla bireylerin farkındalık seviyesinin artırılması, sorumlu tüketici davranışlarının yaygınlaşmasını sağlamak ve böylece sürdürülebilir rekreasyon faaliyetleri destekleyerek ve çevresel, kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğe yönelik önemli adımlar atılmasına katkıda bulunmak istenilmektedir.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 31.01.2024 tarihli ve 01 nolu toplantısında E-11054618-302.08.01-245063 sayılı kararı ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 20.12.2023 tarihli ve 11 nolu toplantısında E-11054618-302.08.01-233727 sayılı kararı ile yapılmış olan araştırmanın evrenini kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubu etkinliklerin yapıldığı alan özellikleri göz önüne alınarak kasti örnekleme yöntemi ile kara etkinliklerinden kampçılık ve off-road, suda yapılan etkinliklerden dalış ve

rafting ve son olarak havada da yamaç paraşütü ve balon etkinliklerine katılan ziyaretçiler olarak belirlenmiştir. Bu da araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

3.1. Ölçek Geliştirme Aşamaları

Bu çalışmada Sultana, 2020 çalışmasında yer alan ve Hinkin (1995) ve Farooq (2016)'un önerilerine göre düzenlenmiş olan üç aşamalı ölçek geliştirme yöntemi takip edilmiştir. Buna göre ilk aşamada madde havuzu oluşturulmuş, ikinci aşamada uzman görüşü alınarak pilot uygulama yapılmış, üçüncü aşamada ise geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir (Sultana, 2020).

Tablo 6. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlik Ölçüsü		.831
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare değeri	1597.294
	sd	253
	Anl.	.000

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

3.1.1. Madde Havuzunun Oluşturulması

Madde havuzunun oluşturulmasında, maddelerin ifade biçimine, şekline, basit ve anlaşılır bir dile sahip olmasına, din, dil, ırk vb. gibi ayrımcı ifadelerin bulunmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Ölçek geliştirilmenin başlangıç aşamasında madde havuzunun nihai ölçeğin en az iki katı soru sayısına sahip olması gerektiği belirtilmektedir (Boateng, vd., 2018, s. 6).

Madde havuzu oluşturulurken literatürde tümevarım ve tümdengelim olmak üzere iki yöntemin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Eğer araştırma alanındaki çalışmalar yeterli değilse nitel çalışma yapılarak tümevarım yöntemi tercih edilmelidir. Eğer konuya ilişkin araştırma alanında yeterli çalışma bulunuyorsa, bu durumda literatürün taranması ile gerçekleştirilen tümdengelim yöntemi tercih edilir (Evci & Aylar, 2017). Bu çalışmada araştırma alanında yeterince çalışma yer aldığından madde havuzunun oluşturulmasında tümdengelim yöntemi kullanılmıştır.

Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği' nin kavramsal çerçevesinin oluşturulmasında boş zaman, rekreasyon, kırsal turizm, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, sorumlu davranış anahtar kelimeleri ile ulusal ve uluslararası kaynaklara ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Literatür çalışması sonucunda GSTC (Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi)'nin gezginler için önerileri, rekreasyon türlerine göre uluslararası birliklerin etik kodları, UNWTO'nun turistler için sürdürülebilirliğe uygun davranış önerileri ve konu ile ilgili farklı ölçekler temel alınarak madde havuzu oluşturulmuştur. Maddelerin doğal, kültürel, ekonomik, sürdürülebilir yönetim boyutlarını temsil edecek biçimde olmasına önem verilmiştir. Çalışmalar sonucunda 41 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler literatüre uygun cümleler halinde yazılarak taslak bir form hazırlanmıştır. Formda yer alan maddelere ilişkin cevaplar "1-kesinlikle katılmıyorum" ile "5-kesinlikle katılıyorum" arasında beşli Likert tipinde oluşturulmuş ve taslak form son haline getirilmiştir.

Tablo 7. AFA Sonucunda Elde Edilen Döndürülmüş Faktör Yapıları

Maddeler	Faktör Yapıları				
	1	2	3	4	5
M37	.834				
M35	.829				
M33	.813				
M31	.721				
M24		.842			
M23		.711			
M25		.681			
M28		.580			
M22		.556			
M27		.548			
M5			.783		
M3			.737		
M1			.683		
M6			.661		
M2			.634		
M14				.787	
M15				.704	
M30				.536	
M16				.524	
M11					.821
M12					.794
Varyans Açıklama % (Toplam: %65.935)	33.721	11.253	8.427	6.500	6.034
Özdeğer	7.081	2.363	1.770	1.365	1.267

Faktör Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi, Rotasyon Yöntemi: Varimax, KMO: .839; Bartlett Küresellik Testi Ki-kare: 1402.280; sd= 210; p=.000 Faktör analizi yapılabilir.

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8. Ölçeğe İlişkin Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Faktörler	Cronbach- α
Etkinlik Sırasında veya Sonrasında Geri Bildirim	.890
Etkinlik Sırasında Yerel Kaynaklar	.831
Etkinlik Öncesinde Araştırma	.796
Etkinlik Sırasında Ulaşım	.739
Etkinlik Sırasında Doğal Kaynaklar	.803

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

3.1.2. Uzman Görüşünün Alınması

Oluşturulan taslak ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliliğinin test edilmesi amacıyla rekreasyon, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm alanında uzman 15 kişi ile görüşmeler yapılmış ve uzmanların söz konusu taslak ölçek formuna ilişkin görüş ve değerlendirmelerini iletmeleri istenmiştir. Uzmanların yapmış olduğu değerlendirmeler sonucunda ifadelerin birbirinin benzer yapıları ölçtüğü düşünülmesi sebebiyle taslak ölçekte yer alan 41 maddeden 14 maddenin çıkarılması ve 2 maddenin ifadelerinin değiştirilmesi önerilmiştir. Tüm değerlendirmeler sonucunda taslak ölçek formu toplam 27 madde olacak biçimde yeniden düzenlenmiştir. Son haline getirilen ölçek maddelerinin

Tablo 9. İkinci Çalışma Grubuna Demografik Özellikleri

Değişkenler	f	%	
Cinsiyet	Kadın	136	63.3
	Erkek	79	36.7
Yaş	18-28	93	43.3
	29-39	69	32.1
	40-50	33	15.3
	51-60	13	6.0
	60 ve üstü	7	3.3
Eğitim	İlk-ortaokul	3	1.4
	Lise	14	6.5
	Üniversite	123	57.2
	Lisansüstü	75	34.9

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

çalışmayı cevaplayacak kişilere benzer özellikler taşıyan 10 kişi ile bir ön çalışma yapılarak ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği, ifadelerine verilen cevapların uygunluğu, maddelerin birbirine benzerlik gösterip göstermediği konularında geri dönüşler alınmıştır. Taslak ölçek formunun anlaşılır olduğu ve herhangi bir sorunla karşılaşmadığı belirlendikten sonra ölçeğin son hali 27 maddeden oluşacak biçimde anket hazırlanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Pilot Çalışması ve Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlilik Analizleri

Pilot çalışmalarda grubun büyüklüğünü belirlemede çalışmada yer alan madde sayısının en az iki katının olması gerektiği önerilmektedir (Kline, 1994). Bu çalışmada ilk pilot çalışma için madde sayısının 5.5 katına ulaşılmıştır.

4.2. Pilot Çalışma Grubu

Geliştirilen taslak ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılabilmesi için kırsal rekreasyon etkinliklerine katılım sağlama özelliklerini taşıyan bir çalışma grubuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 07/01/2024-22/02/2024 tarihleri arasında anket yöntemi ile çevrimiçi olarak 150 veri toplanmıştır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'den de

Tablo 10. Rekreasyon Etkinliklerine Katılım Sıklığı

Katılım Sıklığı	f	%
Haftada 1 Gün	1	.5
Haftada 1-2 Gün	109	50.7
Haftada 3-4 Gün	51	23.7
Haftada 4-5 Gün	1	.5
Haftada 5-6 Gün	13	6.0
Her Gün	9	4.2
Yalnızca Yıllık Tatillerde	31	14.4

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

görülebileceği gibi çalışma grubu 59'u erkek 91'i kadın olmak üzere 150 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 18-28 ve 29-39 yaş aralığında yer almaktadır. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında tamamına yakın çoğunluğun üniversite ve lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir. Katılımcıların rekreasyon etkinliklerine katılım sıklığı Tablo 2'de ve katılım şekli Tablo 3'te belirtilmiştir.

Katılımcıların, etkinlik sırasında ve sonrasında sosyal medyada geri bildirimlerde bulunması ifadelerinde katılım durumunu net bir şekilde görmek amacıyla aktif bir şekilde sosyal medya kullanıp kullanmadığı sorulmuştur. Katılımcıların 118'i aktif bir şekilde sosyal medya kullandığını 30'u ise aktif bir şekilde kullanmadığını belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 11. Rekreasyon Etkinliklerine Katılım Şekli

Katılım Şekli	f	%
Bireysel	97	45.1
Grup	118	54.9

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

4.3. Ölçeğe İlişkin Yapı Geçerliliği

Çalışmada hazırlanan taslak ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için açıklayıcı faktör analizinden (AFA) yararlanılmıştır. Analizin ilk aşamasında önce verilerin yapısı incelenmiştir. Bunun için eksik veriler, uç değerler ve verilerin normallliği incelenmiştir. Gerekli veri temizleme işlemleri yapıldıktan sonra toplam veri sayısı 135 olarak belirlenmiştir. Verilerin normallığının incelenmesinde basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 aralığında olması halinde dağılımın normal dağılıma benzer kabul edilebileceği sonucuna varılmaktadır (Tabachnick & Fidell, 2012). Buna göre basıklık ve çarpıklık değerleri uygun sınırların dışında yer alan 4 maddenin çıkarılmasına karar verilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 5'te görülmektedir. Sonuçta toplam madde sayısı 23 olmuştur.

Verilerin incelenmesinden sonra AFA'ya geçilmiştir. Veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Mayer-Olkin (KMO-uygunluk ölçütü: $KMO > .50$) değeri ve Bartlett küresellik testi (uygunluk ölçütü: test sonucu $p < .05$) yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Örneklemin yeterli olup olmadığını gösteren KMO değeri 0,831 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğuna karar verilmiştir. Bartlett küresellik testi sonucunda ise değişkenlere ilişkin korelasyon matrisi anlamlı ve faktör analizi için uygun bulunmuştur (Ki-kare değeri= 1597.294; $sd = 253$; $p < .001$).

AFA sürecinde faktör çıkarma yöntemi olarak temel bileşenler analizi, rotasyon için ise Varimax dik döndürme yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen döndürülmüş faktör yükleri tablosu incelenmiştir. Ölçekte yer alacak faktörlerin seçiminde, faktör yükü 0,40'ın altında olan maddeler ve en yüksek faktör yükü ile bir sonraki sırada gelen

Tablo 12. Çalışma Grubunun Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal Medya Kullanıyor mu?	f	%
Evet	173	80.0
Hayır	40	18.6

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

faktör yükü arasındaki fark 0,10'dan küçük olan maddelerin elenmesi kriteri dikkate alınmıştır (Büyüköztürk, 2010). Tabloda faktör yükü 0,40'ın altında olan iki madde tespit edilmiş ve bu maddeler sırası ile tek tek ölçekten çıkarılarak her aşamada faktör analizi tekrarlanmıştır. Sonuç olarak nihai ölçek yapısı 21 madde ve 5 faktörden oluşmuştur. Analiz sonucu elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Analiz sonucunda her bir faktörü oluşturan maddeler incelenerek maddelerin teorik alt yapıları ve ifade ettikleri kavramlar değerlendirilmiştir. Buna göre her bir faktör, kendi yapısına uygun olacak biçimde isimlendirilmiştir. Elde edilen faktörler şu şekildedir;

- *Faktör 4* maddeden oluşmuştur ve etkinlik sırasında veya sonrasında geri bildirimini temsil ettiği düşünülerek "Etkinlik sırasında veya sonrasında geri bildirim" olarak adlandırılmıştır.
- *Faktör 6* maddeden oluşmuştur ve etkinlik sırasında yerel kaynakları temsil ettiği düşünülerek "Etkinlik sırasında yerel kaynaklar" olarak adlandırılmıştır.
- *Faktör 5* maddeden oluşmuştur ve etkinlik öncesi yapılan araştırmaları temsil ettiği düşünülerek "Etkinlik öncesinde araştırma" olarak adlandırılmıştır.
- *Faktör 4* maddeden oluşmuştur ve etkinlik sırasında ulaşımı temsil ettiği düşünülerek "Etkinlik sırasında ulaşım" olarak adlandırılmıştır.
- *Faktör 2* maddeden oluşmuştur. Bir faktörde en az 2 madde olması kabul edilebilir olduğundan (Durmuş vd., 2016) faktör bu haliyle kabul edilmiştir. Bu faktörün etkinlik sırasında doğal kaynakları temsil ettiği düşünülerek "Etkinlik sırasında doğal kaynaklar" olarak adlandırılmıştır.

4.4. Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Analizi

AFA ile faktör yapısı belirlenen ölçeğin faktörlerinin güvenilirliği için Cronbach Alpha katsayısından yararlanılmıştır. Her bir faktör için Cronbach Alpha katsayısının en az .70 üzerinde olması güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2010). Analiz sonucunda elde edilen katsayılar Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8'den de görülebileceği gibi ölçeğe ilişkin tüm alt faktörlerin ölçüm değerleri güvenilir bulunmuştur. Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranışları ölçeğinin tamamı için Cronbach Alpha değeri .904 olarak bulunmuş ve ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu görülmüştür.

4.5. Ölçeğe İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

AFA ile yapısal geçerliliği ortaya konan ve güvenilir olarak bulunmuş ölçeğin kuramsal yapısının geçerliliğinin sınanmasında doğrulayıcı faktör analizinden (DFA) yararlanılmıştır. Literatür ölçek geçerliliğinin artması için DFA uygulamasında farklı bir örneklem kullanılmasını önermektedir (Hinkin, 1995). Bu bağlamda yeni bir çalışma grubu üzerinden veriler toplanmıştır. AFA sonucunda ortaya konan 21 madde ve 5 faktörden oluşan ölçek anket yolu ile çevrimiçi olarak uygulanmış ve toplam 235 veriye ulaşılmıştır. İkinci çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre çalışmaya 136'sı kadın 99'u erkek olmak üzere 215 kişi katılmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 18-28 ve 29-39 yaş aralığında yer almaktadır.

Tablo 13. DFA’da Kullanılan Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/sd	<3	<5
RMSEA	0< RMSEA≤ .05	.05< RMSEA ≤.08
CFI	.95≤ CFI ≤1	.90≤ CFI <.95
TLI	.95≤ TLI ≤1	.90≤ TLI <.95
IFI	.95≤ IFI ≤1	.90≤ IFI <.95

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

Tablo 14. Analiz Sonucu Elde Edilen Uyum İndeks Değerleri

Uyum İndeksi	İlk Ölçüm Modeli	Düzeltilmiş Ölçüm Modeli	Nihai Uyum
χ^2/sd	2.976	2.108	Mükemmel uyum
RMSEA	.096	.072	Kabul edilebilir uyum
CFI	.845	.918	Kabul edilebilir uyum
TLI	.819	.900	Kabul edilebilir uyum
IFI	.847	.920	Kabul edilebilir uyum

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur

Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında tamamına yakın çoğunluğun üniversite ve lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

Katılımcıların rekreasyon etkinliklerine katılım sıklığı Tablo 10’da ve katılım şekli Tablo 11’de belirtilmiştir. Anket içerisinde yer alan soruları desteklemek amacıyla katılımcılara aktif bir şekilde sosyal medya kullanıp kullanmadığı sorulmuştur. Katılımcıların 173’ü aktif bir şekilde sosyal medya kullandığını 40’ı ise aktif bir şekilde kullanmadığını belirtmiştir (Tablo 12).

Çalışmada ölçek maddelerinin ilgili yapıyla olan modellerinin uygun olup olmadığının belirlenmesi için birinci düzey DFA,

modelde yer alan tüm değişkenlere ilişkin faktör yüklerinin 0,50’nin üzerinde ve istatistiksel olarak anlamlı bulunduğunu göstermektedir. DFA’ da faktör yükü 0,50’nin altında olan maddelerin analiz dışında bırakılması (Şahin & Taşkaya, 2010) koşuluna göre modelden madde çıkarılmasına gerek duyulmamıştır.

Kurulan yapının uyumlu bir model olup olmadığı modelin

uyum indeks değerlerine bakılarak incelenmiştir. Çalışmada literatüre uygun olarak, χ^2 ’nin serbestlik derecesine (sd) bölünmesi sonucu ortaya çıkan χ^2/sd ; yaklaşık ortalamaların karekökü olan RMSEA; karşılaştırmalı uyum indeksi CFI, ölçeklendirilmemiş uyum indeksi TLI ve artan uyum indeksi IFI değerleri incelenmiştir (Erkorkmaz vd., 2013; Keith, 2015; Kline, 2011; Schermelleh-Engel vd., 2003). Söz konusu indekslerin mükemmel ve kabul edilebilir uyum değerleri Tablo 13’te verilmiştir.

Kurulan ilk ölçüm modeli χ^2/df dışında diğer indeks değerleri modelin iyi uyumda olmadığını işaret etmiştir. Bu durumda uyum indeks değerlerinin artırılabilmesi için modelin önerdiği modifikasyonlar incelenmiştir. Aralarında ilişki bulunan ve bu

Tablo 15. Rekreasyon ve Turizmde Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği Birinci Düzey Ölçüm Modeli Regresyon Ağırlıkları

Parametreler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları	Standartlaştırılmamış Regresyon Katsayıları	Standart Hata	Kritik Oran	p
M31	<---	F1	.860	1.000	
M37	<---	F1	.764	.954	
M33	<---	F1	.934	1.121	.064
M35	<---	F1	.786	1.013	.094
M27	<---	F2	.639	1.000	
M28	<---	F2	.559	.721	.085
M22	<---	F2	.794	1.318	.144
M25	<---	F2	.638	.700	.091
M23	<---	F2	.721	1.042	.126
M24	<---	F2	.760	1.066	.117
M1	<---	F3	.780	1.000	
M2	<---	F3	.533	.746	.113
M6	<---	F3	.772	1.125	.142
M3	<---	F3	.569	.747	.108
M5	<---	F3	.869	1.216	.145
M30	<---	F4	.723	1.000	
M16	<---	F4	.773	1.065	.147
M15	<---	F4	.547	.969	.153
M14	<---	F4	.611	.897	.131
M12	<---	F5	.833	1.000	
M11	<---	F5	.857	.849	.090

*** p< .001, F1: Etkinlik sırasında veya sonrasında geri bildirim; F2: Etkinlik sırasında yerel kaynaklar; F3: Etkinlik öncesinde araştırma; F4: Etkinlik sırasında ulaşım; F5: Etkinlik sırasında doğal kaynaklar; OLCEK: Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranışı Ölçeği

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

sonrasında ise bu 5 faktörlü yapının Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği teorik yapının bileşenleri olup olmadığını test etmek için ikinci düzey DFA yapılmıştır. Analizde, ölçekte yer alan 21 maddenin ölçüm değerleri gözlenen değişkenleri, 5 faktör ise gizil değişkenleri oluşturmuştur. Analiz sonucunda elde edilen ilk bulgular

ilişkinin modelde dikkate alınması önerilen hata terimleri birbirleri ile kovaryans bağı ile bağlanarak analiz yeniden yapılmıştır. Her bir bağlantı tek tek gerçekleştirilerek her yeni modelin uyum değerleri ve modifikasyon önerileri adım adım kontrol edilmiştir. Son adımda χ^2/df için mükemmel uyum, diğer indeksler için ise kabul edilebilir uyum değerleri elde

Tablo 16. İkinci Düzey DFA Uyum İndeksi Değerleri

Uyum İndeksi	İlk Ölçüm Modeli	Düzeltilmiş Ölçüm Modeli	Nihai Uyum
χ^2/sd	2.984	2.250	Mükemmel uyum
RMSEA	.096	.076	Kabul edilebilir uyum
CFI	.840	.906	Kabul edilebilir uyum
TLI	.818	.901	Kabul edilebilir uyum
IFI	.842	.907	Kabul edilebilir uyum

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

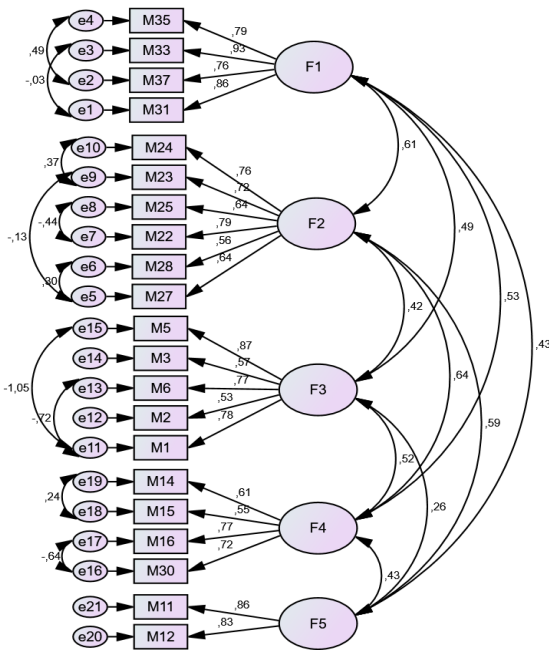
Tablo 17. İkinci Düzey Ölçüm Modeli Regresyon Ağırlıkları

Parametreler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları	Standartlaştırılmamış Regresyon Katsayıları	Standart Hata	Kritik Oran	p
F1 <--- OLCEK	.762	1.000			
F2 <--- OLCEK	.842	.767	.108	7.080	***
F3 <--- OLCEK	.627	.662	.113	5.856	***
F4 <--- OLCEK	.776	.863	.126	6.836	***
F5 <--- OLCEK	.605	.739	.116	6.361	***

*** $p < .001$, F1: Etkinlik sırasında veya sonrasında geri bildirim; F2: Etkinlik sırasında yerel kaynaklar; F3: Etkinlik öncesinde araştırma; F4: Etkinlik sırasında ulaşım; F5: Etkinlik sırasında doğal kaynaklar; OLCEK: Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranışı Ölçeği

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

edilmiştir. Buna göre istatistiksel olarak geçerli ve uyumlu bir ölçüm modeli kurulmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Şekil 1. Rekreasyon ve Turizmde Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği Birinci Düzey Ölçüm Modeli

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç olarak elde edilen Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği'nin 21 madde ve 5 faktörlü yapısı DFA ile doğrulanmıştır. Ölçüm modeline ait standartlaştırılmış ve standartlaştırılmamış regresyon katsayıları Tablo 15'te, ölçüm modeli ise Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 15 incelendiğinde değişkenler arasındaki ilişkiyi belirten standartlaştırılmış faktör yüklerine göre F1 faktörünü en iyi açıklayan maddenin M33 ($\beta = .934$) olduğu görülmüştür.

Benzer biçimde F2 faktörü için M22 ($\beta = .794$), F3 faktörü için M5 ($\beta = .869$), F4 faktörü için M16 ($\beta = .773$) ve F5 faktörü için M11 ($\beta = .857$) maddeleri en iyi açıklayıcı maddeler olmuştur. Birinci düzey DFA ile model oluşturulduktan sonra bu 5 faktörün teorik olarak Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği bileşenlerini oluşturup oluşturmadığını belirlemek için ikinci düzey DFA yapılmıştır. Analiz sonucunda tüm faktör yüklerinin .50'nin üzerinde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

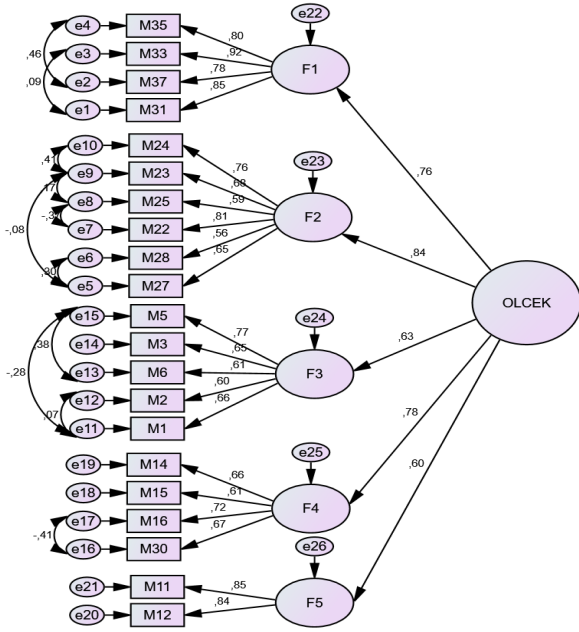
İlk ölçüm modelinin uyum indeks değerleri incelendiğinde birinci düzeye benzer biçimde χ^2/sd dışındaki diğer indeks değerlerinin iyi uyum göstermediği görülmüştür. Bu durumda uyum indeks değerlerinin artırılabilmesi için modelin önerdiği modifikasyonlar incelenerek model düzeltilmiştir. Son adımda elde edilen düzeltilmiş ölçüm modelinin istatistiksel olarak geçerli ve uyumlu bir model olduğu görülmüştür. χ^2/sd indeksi için iyi uyum, diğer indeksler için ise kabul edilebilir uyum değerleri gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 16'da verilmiştir. Bu sonuç ikinci düzey ölçüm modelinin verilerle uyumunun iyi olduğunu göstermiştir. Ölçüm modeline ait standartlaştırılmış ve standartlaştırılmamış regresyon katsayıları Tablo 17'de ve ölçüm modeli Şekil 2'de verilmiştir.

Tablo 17'de standartlaştırılmış regresyon katsayıları incelendiğinde Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranışının F1 ile arasındaki ilişkinin .762; F2 ile arasındaki ilişkinin .842; F3 ile arasındaki ilişkinin .627; F4 ile arasındaki ilişkinin .776 ve F5 ile arasındaki ilişkinin .605 olduğu görülmektedir. Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranışını en iyi açıklayan faktörün F2 olduğu gözlemlenmiştir. Tüm analizlerin sonucunda elde edilen geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği Ek 1'de yer almaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Günümüzde hızla gelişen teknoloji, insan nüfusundaki artış, üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi ve tüketimin artması gibi faktörler ile birlikte birçok alanda hızlı bir değişim meydana gelmiştir. Meydana gelen değişim ve gelişim

beraberinde doğal, kültürel ve ekonomik çevrenin bozulması gibi birtakım olumsuz etkileri de getirmiştir. Turizm alanında planlanan amaçlar gibi rekreasyon alanında da planlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sahip olunan kaynakların verimli

Şekil 2. Rekreasyon ve Turizmde Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği İkinci Düzey Ölçüm Modeli

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

kullanılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi adına bireylerin sorumlu ve sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemesi kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada rekreasyon ve turizm alanlarında sürdürülebilirlik paydaşlarından biri olan tüketicilerin sürdürülebilirlik temelli sorumlu davranışlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilmiştir. Araştırmacılar bu ölçeği kullanarak, ziyaretçilerin ne ölçüde sorumlu davranış gösterdiği dolayısıyla rekreasyon alanında tüketicilerin sürdürülebilirliğe olan tutumunu ve katkısını öğrenebilecektir. Bu sayede ölçek, sürdürülebilirlik ile ilgili yapılacak olan çalışmalara katkı sunacaktır.

Ölçek 21 madde ve 5 faktörden oluşmaktadır. Faktör isimleri 1. Faktör: etkinlik sırasında veya sonrasında geri bildirim, 2. Faktör: etkinlik sırasında yerel kaynaklar, 3. Faktör: etkinlik öncesinde araştırma, 4. Faktör: etkinlik sırasında ulaşım, 5. Faktör: etkinlik sırasında doğal kaynaklar olarak belirlenmiştir. Rekreasyonda Sorumlu Davranış Ölçeği'nin geçerliliği AFA ve DFA analizleri ile sağlanmış ve güvenilirliği de iç tutarlılık katsayısıyla ortaya konmuştur. Faktörlerin toplam varyans açıklama yüzdesi %65,935 olarak elde edilmiş ve ölçeğin bütünü için elde edilen iç tutarlılık katsayısı Cronbach- α değeri .904 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermiştir. Ölçekten en az 21 en çok 105 puan alınabilmektedir. Ölçek puanı arttıkça katılımcıların sürdürülebilirlik ile ilgili sorumlu davranışlarının arttığı farkındalıklarının yüksek ve sürdürülebilirlik ile ilgili tutumlarının olumlu olduğu anlaşılabilmektedir. Ayrıca ölçek,

katılımcıların etkinlik öncesi, sonrası ve esnası gibi adımlarda en çok hangi aşamada sorumlu davranış gösterdiğini öğrenmemizi sağlayabilecektir.

5.1. Pratik Çıkarımlar

Bu çalışmanın pratik katkısı, kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireylerin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun sorumlu davranışlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek sunmasıdır. Bu ölçek, kırsal rekreasyon alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar için katılımcıların çevresel, kültürel ve ekonomik sorumluluklarını değerlendirme ve geliştirme imkânı sağlayarak, sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu ölçek, kırsal alanlarda gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinin sürdürülebilirlik kriterlerine uygunluğunu belirlemek ve bu faaliyetlerin olumsuz etkilerini minimize etmek için kullanılabilir bir araç olarak, yöneticilere ve politika yapıcılara rehberlik edecektir. Bu sayede, kırsal rekreasyon doğa ile uyumlu, yerel kültürü koruyucu ve ekonomik olarak faydalı bir şekilde gerçekleştirilmesi desteklenecektir. Aynı zamanda, katılımcıların sürdürülebilirlik bilinci artırılarak, doğaya ve yerel topluluklara karşı daha sorumlu bir tutum geliştirmeleri teşvik edilecektir. Bu pratik katkılar, kırsal rekreasyon alanında sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmayı kolaylaştıracak ve uzun vadede hem çevresel hem de toplumsal faydalar sağlayacaktır.

5.2. Teorik Çıkarımlar

Bu çalışma, kırsal rekreasyon etkinliklerinin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Kırsal rekreasyonun çevresel, kültürel ve ekonomik boyutlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği, bu alanda yapılan çalışmalarda genellikle göz ardı edilen bir konudur. Araştırmada geliştirilen ölçek, kırsal rekreasyon katılımcılarının sürdürülebilirlik açısından sorumlu davranışlarını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir araç sunarak, literatürdeki bu boşluğu doldurmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, sürdürülebilir rekreasyon alanında hem teorik hem de pratik uygulamalar için yol gösterici bir kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca, kırsal rekreasyon ile kırsal turizm farklı boyutlarının analizi, bu iki alanın sürdürülebilirlik perspektifinden nasıl ayrıştığını ortaya koymakta ve politika yapıcılar ile uygulayıcılar için önemli bir rehberlik sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu araştırma, kırsal rekreasyonun sürdürülebilirlik bağlamında ele alınması gerekliliğini vurgularken, katılımcıların sorumlu davranışlarını teşvik etme konusunda da yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

5.3. Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği'nin rekreasyon etkinliklerine katılan ziyaretçilere yönelik bir sürdürülebilirlik kriterinin bulunmaması ve ziyaretçilerin rekreasyon etkinliklerinde sorumlu davranışlarını belirlemeye yönelik bir ölçeğe rastlanılmaması ile oluşan boşluğu tamamlayacağı ve sürdürülebilir rekreasyon alanında çalışacak olan araştırmacılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında ölçek geliştirme ve test etme sürecinde belirli bir örneklem büyüklüğü kullanılmıştır.

Örneklem büyüklüğünün sınırlı olması, sonuçların genelleştirilmesini kısıtlayabilir. Ayrıca, katılımcıların demografik ve coğrafi çeşitliliği sınırlı olabilir. Son olarak, çalışmada veri toplama aracı olarak anketler kullanılmıştır. Farklı veri toplama yöntemleri (örneğin, mülakatlar, gözlemler) kullanılarak elde edilecek veriler, çalışmanın bulgularını zenginleştirebilir ve doğruluğunu artırabilir. Bu sınırlılıklar çerçevesinde, çalışma bulgularının dikkatli bir şekilde yorumlanması gerekmektedir ve gelecekte yapılacak araştırmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınarak daha kapsamlı çalışmaların yapılması önerilmektedir. Gelecek çalışmalar için öneriler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Bireylerin rekreasyonda sorumlu davranışları ile farklı değişkenlerin ilişkilerinin incelenmesi önerilmektedir.
- Ölçek kırsal rekreasyon dışında diğer rekreasyon türlerine de uygulanabilir.
- Geliştirilen ölçeğin farklı kırsal bölgelerde ve çeşitli demografik gruplar üzerinde uygulanarak geçerliliği ve güvenilirliği test edilmelidir. Böylece, ölçeğin farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda uygulanabilirliği değerlendirilebilir.
- Kırsal rekreasyon etkinliklerine katılan bireylerin davranışları ve motivasyonları üzerine derinlemesine çalışmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar, katılımcıların sürdürülebilirlik konusundaki tutumlarını ve davranışlarını anlamak için önemli veriler sağlayabilir.
- Kırsal rekreasyon etkinliklerinin uzun vadeli etkilerini değerlendiren boylamsal çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar, sürdürülebilirlik açısından kırsal rekreasyonun zaman içinde nasıl bir değişim gösterdiğini ve bu değişimlerin kalıcı olup olmadığını anlamak için önemlidir.

Etik Beyan: Bu çalışma için Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 31.01.2024 tarihli ve 01 nolu toplantısında E-11054618-302.08.01-245063 sayılı kararı ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 20.12.2023 tarihli ve 11 nolu toplantısında E-11054618-302.08.01-233727 sayılı kararı ile izin alınmıştır. Aksi bir durumun tespiti halinde TO&RE Dergisi'nin herhangi bir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Yazar Katkı Beyanı: 1.Yazarın katkı oranı %25, 2. Yazarın katkı oranı %25, 3.Yazarın katkı oranı %25, 4. Yazarın katkı oranı %25'tir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Başcı Namlı, Z., Karakuş Yılmaz, T. & Meral, E. (2022). Ortaokul öğrencileri için kültürel mirasa duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 2369-2398. DOI: 10.29299/kefad.1132186
- Bilgili, M.Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569. DOI:10.17719/jisr.2017.1608
- Birinci, M.C. (2018). *Boş Zaman Motivasyonu ve Davranışsal Bağlılık İlişkilerinde Boş Zaman Tatmininin Araçlık Etkisi ve Rekreasyonel Hizmetin Teknolojik Rolü: Rekreasyonel Kayak Etkinliğine İlişkin Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi,

- Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı, Rekreasyon Yönetimi Bilim Dalı, Ankara.
- Boateng, G.O., Neilands T.B., Frongillo E.A., Melgar-Quinonez H.R. & Young S.L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: a primer. *front. Public Health* 6(149), 149-167. DOI: 10.3389/fpubh.2018.00149
- Bramley, G. & Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: the role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36(1), 30-48. DOI: 10.1068/b33129
- Büyüköztürk, Ş. (2010) *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Pegem Akademi, Ankara.
- Cheng, Z. & Chen, X. (2022). The effect of tourism experience on tourists' environmentally responsible behavior at cultural heritage sites: The mediating role of cultural attachment. *Sustainability (Switzerland)*, 14(1), 565-583. DOI: 10.3390/su14010565
- Chi, N.T.K. (2022). Environmentally responsible behaviour in outdoor recreation: The moderating impact of COVID-19 related risk perception. *Journal of Tourism Futures*, DOI:10.1108/JTF-09-2021-0234.
- Çağlayan, M.N. & Hassan, A. (2023). Sosyal medyadaki feminist içerikler ve rekreasyon aktivitelerine katılım: Y kuşağı kadınları üzerine bir inceleme. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 6(2), 301-315. DOI: 10.53353/atrss.1267394
- Doğan, Y. & Şahin, B. (2022). Açık rekreasyon alanı ziyaretçilerinin aktivitelerine katılım durumlarına göre yenilenme deneyimi ve deneyimleme kalitesi düzeylerinin incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3), 443-455. DOI: 10.33468/sbsebd.322
- Driver, B. L., & Bruns, D. H. (1999). *Concepts and uses of the benefits approach to leisure*. In E. L. Jackson & T. L. Burton (Eds.), *Leisure Studies: Prospects for The Twenty-First Century*, pp. 349-369. State College, PA: Venture Publishing.
- Durmuş, B., Yurtkoru E. S. & Çinko, M. (2016). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Ekinci, E. (2023). *Macera Arayışı, Akış Deneyimi ve Serbest Zaman Tatmini İlişkisi: Açık Alan Rekreasyon Katılımcıları Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı, Spor Bilimleri Bilim Dalı Ankara.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K. & Sanisoğlu, S.Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri, *Türkiye Klinikleri J Med Sci*, 33(1): 210-223. DOI: 10.5336/medsci.2011-26747
- Evcı, N. & Aylar, F. (2017). Ölçek geliştirme çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 389-412. DOI : 10.16990/SOBIDER.3386
- Farooq, R. (2016). Role of structural equation modeling in scale development. *Journal of Advances in Management Research*, 13(1), 75-91. DOI:10.1108/JAMR-05-2015-0037
- Federal Office for Spatial Development, (2024, Mart). *1987: Brundtland Raporu*, <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> sayfasından erişilmiştir, Erişim Tarihi: 14.03.2024.
- Fenitra, R.M., Laila, N., Premananto, G.C., Abbas, A. & Sedera, R.M.H. (2023). Explaining littering prevention among park

- visitors using the theory of planned behavior and norm activation model. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 11(1), 39-53. DOI: 10.1016/j.ijgeop.2022.11.002
- Fitch, R.A., Mueller, J.M., Ruiz, R. & Rouse, W. (2022). Recreation matters: Estimating millennials' preferences for native American cultural tourism. *Sustainability*, 14(18), 11513. DOI:10.3390/su141811513
- Gaberli, Ü. & Yağmur, Y. (2021). *Açık ve kapalı alan rekreasyonu*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- GSTC, (2016, Mayıs). *Criteria*. <https://www.gstcouncil.org/gstc-criteria/> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 10.05.2024.
- Hinkin, T.R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, 21(5), 967-988. DOI: htt10.1016/0149-2063(95)90050-0
- Kaplan Kalkan A. (2017). *Açık Alan Rekreasyonu ve Doğa Sporları*, İçinde, F. Ardahan (Ed.), *Açık Alan Rekreasyonu*, ss. 122-152. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Karaküçük, S. & Akgül, B.M. (2016). *Ekorekreasyon Rekreasyon ve Çevre*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karavaş, B. (2017). Kentsel ve kırsal rekreasyon alanlarına yönelik kullanıcı tercihlerinin belirlenmesi 'Artvin kenti örneği'. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 58-69. DOI: 10.24011/barofd.291998
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011(1), 19-33.
- Keith, T.Z. (2015). *Multiple Regression and Beyond An Introduction to Multiple Regression and Structural Equation Modeling*, 2nd Edition, Roudledge, Taylor and Francis Group, New York.
- Kement, Ü., Karaküçük, S. & Çavuşoğlu, S. (2021). Ekorekreatif tutum ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Tourism and Recreation*, 3(1), 34-54.
- Kline, P. (1994, Mart). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315788135/easy-guide-factor-analysis-paul-kline> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 17.03.2024.
- Kline, R.B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, Third ed., The Guilford Press, New York.
- Lane, B. & Kastenholz, E. (2015). Rural Tourism: The Evolution of Practice and Research Approaches – Towards a New Generation Concept?. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8-9), 1133-1156. DOI: 10.1080/09669582.2015.1083997
- Menteşe, S. (2017). Çevresel sürdürülebilirlik açısından toprak, su ve hava kirliliği: Teorik bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 382-389. DOI:10.17719/jisr.20175334127
- Morse, C.W., Stern, M. Blahna, D. & Stein, T. (2022). Recreation as a transformative experience: Synthesizing the literature on outdoor recreation and recreation ecosystem services into a systems framework. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 38(1). 100492. DOI:10.1016/j.jort.2022.100492
- Özgen, N. & Kahyaoğlu M. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma.*: Pegem Akademi, Ankara.
- Özkaya, H. & Erkekli, S. (2021). Bireylerin internet bağımlılıkları ile rekreasyonel aktivite tercihlerini belirlemeye yönelik bir çalışma Ankara ili örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8(3), 346-354. DOI:10.31771/jrtr.2021.105
- Öztürk, Y. (2018). Boş zaman, rekreasyon ve turizm kavramları arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı bir analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 31-42. DOI: 10.29226/TR1001.2018.86
- Responsible Tourism. (t.y.). *Responsible tourism partnership*, <https://responsibletourismpartnership.org/travelling-responsibly/> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 10.05.2024.
- Roberts, L. (2010). *Rural Tourism and Recreation*, Principles to Practice, CABI.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures, *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Su, L., Hsu, M.K. & Boostrom Jr, R.E. (2020). From recreation to responsibility: Increasing environmentally responsible behavior in tourism. *Journal of Business Research*, 109(4), 557-573. DOI: 10.1016/j.jbusres.2018.12.055
- Sultana, A. (2020). Multidimensionality of job performance: An empirical assessment through scale development. *Ilkogretim Online- Elementary Education Online*, 19(4), 2467-2483. DOI: 10.17051/ilkonline.2020.764615
- Şahin, B. & Taşkaya, S. (2010). Sağlık çalışanlarının örgütsel adalet algılarını etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(2), 85-114.
- Tabachnick, B.G. & Fidell L.S. (2012). *Using Multivariate Statistics*. 6th ed. Person Education, Boston.
- Turizm İçin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. (t.y.). <https://tourism4sdgs.org/> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 11.05.2024.
- UNWTO. (t.y.). *Traveller*, <https://tourism4sdgs.org/act/travellers/> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 10.05.2024.
- Wang, Y. & Wang, C. (2022). How climbers' sensation of recreation impact and recreation experience affect their environmental attitudes and environmentally responsible behaviors: A case of jiaming lake national trail. *Sustainability (Switzerland)*, 14(19), 12775. DOI: 10.3390/su141912775
- Wu, D., Li, K., Ma, J., Wang, E. & Zhu, Y. (2022). How does tourist experience affect environmentally responsible behavior? *Sustainability* 14, 924. DOI: 10.3390/su14020924
- Yılmaz, B. S. (2014). *Sürdürülebilir turizm ve eğitim*. İçinde, Kozak, M. (Ed.). *Sürdürülebilir Turizm* s.135-151, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Zafeioudi, A. (2020). Enhancing adolescents' environmental responsibility through outdoor recreation activities. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 9(6), 43-55. DOI:10.36941/AJIS-2020-0110

Extended Abstract

Leisure time is a period when people are free from all their responsibilities, can make free choices, and are not involved in their working lives. Recreation includes activities that individuals participate in voluntarily in their spare time. While recreation and tourism provide benefits in various ways, they also impact the environment, economy, culture, and people. All efforts to reduce and eliminate the negative impacts are within the scope of sustainability. The concept of sustainability is defined in the report titled Our Common Future published by the World Commission on Environment and Development as "ensuring that future generations meet today's needs without compromising their ability to meet their own needs." Rapid consumption and alteration of the resources available in the world by humans and destruction in natural areas reduce the quality of existing resources and cause

their destruction. Sustainability comes to the fore to protect resources and studies are carried out in almost every field. Leading international organizations in the field of tourism in the world have taken many steps regarding the sustainability of tourism and presented criteria to be followed by tourism stakeholders. However, recreational activities are not among these criteria. Recreation and tourism are considered as two separate fields that complement each other in many aspects, therefore, for complete sustainability, the sustainability of recreational activities should be ensured and unsustainable behaviors in this regard should be prevented. In this context, it is important that visitors, who are stakeholders of sustainable tourism, carry out their activities with sustainability responsibility. The subject of the research is the responsible behavior of individuals participating in rural recreation activities by global sustainability principles, in the process including before, during, and after participation. Accordingly, the main purpose of the research is to develop a scale to analyze the responsible behaviors of rural recreation participants before, during, and after their activities, from the sustainability perspective, regarding the natural, cultural, and economic environment. The population of the research consists of individuals participating in rural recreation activities. Considering the characteristics of the area where the activities were carried out, the sample group was determined by the deliberate sampling method as individuals participating in camping and off-road activities on land, diving and rafting among water activities, and finally paragliding and balloon activities in the air. This constitutes the limitation of the research. The scale consists of 21 items and 5 factors. Factor names were determined as 1st Factor: feedback during or after the event, 2nd Factor: local resources during the event, 3rd Factor: research before the event, 4th Factor: transportation during the event, 5th Factor: natural resources during the event. The validity of the Responsible Behavior in Recreation and Tourism Scale was ensured by EFA and CFA analyses, and its reliability was demonstrated by the internal consistency coefficient. A minimum of 21 and a maximum of 105 points can be obtained from the scale. It can be understood that as the scale score increases, the participants' responsible behavior regarding sustainability increases, their awareness is high and their attitudes towards sustainability are positive. In addition, the scale will enable us to learn at which stage the participants show the most responsible behavior, such as before, after, and during the event. It is thought that the developed Responsible Consumer Behavior Scale in Recreation and Tourism will fill the gap created by the lack of a sustainability criterion for visitors participating in recreational activities and the lack of a scale to determine the responsible behavior of visitors in recreational activities, and will be useful to researchers who will work in the field of sustainable recreation.

Ek 1.
Rekreasyonda Sorumlu Tüketici Davranış Ölçeği

Lütfen katıldığınız etkinlik ile ilgili aşağıdaki ifadelerde, <u>1- Hiçbir zaman</u> , <u>5-Her zaman</u> , olacak şekilde size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.		1	2	3	4	5
Etkinlik öncesinde araştırma						
1 (M1)	Etkinliğim öncesinde, gideceğim yerin yerel halkın hassasiyetlerini anlamak için onların geleneklerini adetlerini tarihini, mimarisini vb. hakkında kısa da olsa bir araştırma yaparım.	1	2	3	4	5
2 (M2)	Etkinliğim öncesinde gideceğim yerin yerel diline ait kelimeler, şive ve deyimlerinden birkaç tanesini öğrenirim.	1	2	3	4	5
3 (M3)	Etkinliğim öncesinde gideceğim yerdeki koruma altındaki doğal alanların ve canlıların neler olduğuna yönelik kısa da olsa bir araştırma yaparım.	1	2	3	4	5
4 (M5)	Etkinliğim öncesinde gideceğim yeri seçerken oranın sürdürülebilirlik hassasiyeti ile yönetilip yönetilmediğine yönelik kısa bir araştırma yaparım.	1	2	3	4	5
5 (M6)	Etkinliğim öncesinde gideceğim yerdeki alışveriş yaptığım işletmelerin sürdürülebilirlik hassasiyetine sahip olup olmadıklarına (ör. eko etiket, sertifika, yönetim anlayışı vb.) dikkat ederim.	1	2	3	4	5
Etkinlik sırasında doğal kaynaklar						
6 (M11)	Etkinliğim sırasında nesli tükenmekte olan hayvan ve bitkilerden üretilmiş ürünleri almaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
7 (M12)	Etkinliğim sırasında koruma altında olan bitki ve hayvanlardan üretilmiş yemekleri yememeye özen gösteririm.	1	2	3	4	5
Etkinlik sırasında ulaşım						
8 (M14)	Etkinliğim sırasında çevre hassasiyeti nedeniyle toplu taşıma araçlarını kullanmaya özen gösteririm	1	2	3	4	5
9 (M15)	Etkinliğim sırasında ulaşım için çevre hassasiyeti nedeniyle bisiklet kullanmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
10 (M16)	Etkinliğim sırasında ulaşım için çevre hassasiyeti nedeniyle daha çok yürümeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
11 (M30)	Etkinliğim sırasında yerel rehberlerin bulunması benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
Etkinlik sırasında yerel kaynaklar						
12 (M22)	Etkinliğim sırasında satın almalarımnda yerel üretimleri (el sanatları ve diğer ürünleri) tercih ederim.	1	2	3	4	5
13 (M23)	Etkinliğim sırasında yerel halktan satın alımlarımda (el sanatları, gıda vb.) bunun onların geçim kaynakları olduğunu bilerek adil bir fiyat ödeyerek satın alırım.	1	2	3	4	5
14 (M24)	Etkinliğim sırasında yerel halktan alışveriş yaparım.	1	2	3	4	5
15 (M25)	Etkinliğim sırasında fotoğraf çekimlerimi etik ve saygı çerçevesi içerisinde gerçekleştiririm.	1	2	3	4	5
16 (M27)	Etkinliğim sırasında gittiğim yerde yerel kültürü tanımak adına yerel festivallere ve etkinliklere katılırım.	1	2	3	4	5
17 (M28)	Etkinliğim sırasında gittiğim yerde yerel gastronomiden yemekler yerim.	1	2	3	4	5
18 (M31)	Etkinlik sırasında veya sonrasında doğanın korunmasına aykırı gözlemlerimi ilgili yetkililere bildiririm ve/veya sosyal medyamda paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
19 (M33)	Etkinlik sırasında veya sonrasında kültürel varlıkların ve kültürel geleneklerin korunmasına aykırı gözlemlerimi ilgili yetkililere bildiririm ve/veya sosyal medyamda paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
20 (M35)	Etkinliğim sırasında ve sonrasında haksız şekilde çalıştırılan göçmen veya çocuk işçi ile karşılaşsam ilgili yetkililere bildiririm ve/veya sosyal medyamda paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
21 (M37)	Etkinliğim sırasında ve sonrasında kadın hakları ve ayrımcı davranışlar ile karşılaşsam ilgili yetkililere bildiririm ve/veya sosyal medyamda paylaşıyorum.	1	2	3	4	5

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.